

Pavao Anđelić, *Bobovac i Kraljeva Sutjeska, stolna mjesta bosanskih vladara u XIV i XV stoljeću*, Sarajevo Publishing, Biblioteka kulturno nasljeđe, Sarajevo 2004, str. 329.

Izdavačka kuća Sarajevo Publishing, kao nasljednik ugledne bosanskohercegovačke izdavačke kuće Veselin Masleša, ponovo je pokrenula svoju poznatu ediciju "Biblioteka kulturno nasljeđe". Kao početak obnavljanja ove, veoma vrijedne izdavačke djelatnosti, ponovo je javnosti publicirana knjiga pokojnog Pave Anđelića "Bobovac i Kraljeva Sutjeska, stolna mjesta bosanskih vladara u XIV i XV stoljeću". Sa punim pravom knjigu Pave Anđelića možemo smatrati jednim od vrhunskih djela historijske nauke u Bosni i Hercegovini, posebno arheologije bez čijeg sudjelovanja izučavanje srednjovjekovne historije Bosne ne bi bilo moguće. Tema ove knjige, kako se to već zna iz njenog prvog izdanja, su rezultati arheološkog istraživanja Bobovca i Kraljeve Sutjeske, ali i proučavanje drugih, za historiju Bosne i Hercegovine, vrlo važnih lokaliteta. Knjiga je nastala na osnovu višegodišnjih arheoloških istraživanja, kojima je rukovodio lično Pavao Anđelić. Istraživanja na Bobovcu su obavljena od 1959. do 1967. godine, a Kraljeve Sutjeske od 1964. do 1970. godine. Ovako dug rad na ova dva lokaliteta govori o ozbiljnosti i kvalitetu poduzetih istraživanja. Potrebno je naglasiti da su ova dva lokaliteta, sasvim sigurno, za poznavanje povijesti srednjovjekovne Bosne, najvažnija i da je posao pri ubikaciji, otkrivanju i ispitivanju pojedinih objekata na njima bio izuzetno težak. Anđelić je taj posao obavio stručno i sa punim pravom ga autor predgovora drugog izdanja, dr. Dubravko Lovrenović, naziva bosanskim "Schliemannom".

Knjiga je podijeljena u pet poglavlja. U prva četiri autor iznosi rezultate svojih istraživanja na Bobovcu, i u Kraljevoj Sutjesci, te na osnovu i drugih historijskih izvora, čitatelju stvara, vrlo živu, sliku o značaju i ulozi pomenuta dva lokaliteta srednjovjekovne Bosne. U prvom poglavlju autor daje antropogeografske osobine, opisuje ostatke naselja iz prahistorije i antike, ubicira toponime i oslikava granice srednjovjekovne župe Trstivnice (Trstionice), u kojoj se nalazi i bobovačko i sutješko područje, poredeći je sa trenutnim stanjem administrativne podijeljenosti između susjednih općina (šezdesetih i sedamdesetih godina). U drugom poglavlju, koje zauzima gotovo polovicu knjige (150 stranica) Anđelić govori o topografiji područja, komunikacijama i rezultatima arheološkog istraživanja prije njega, a naravno, kao naj-

važniji dio ovog poglavlja su rezultati njegovog rada na Bobovcu. Zbog lakšeg pregleda za čitatelja autor je posebno izdvojio arhitekturu, groblja i arheološke nalaze. Na kraju drugog poglavlja iznosi i poznate pisane historijske izvore o Bobovcu, ali bilježi i narodnu tradiciju.

U trećem poglavlju (179-253 str.), koje je koncipirao na način drugog poglavlja, prezentira rezultate svojih istraživanja Kraljeve Sutjeske. U Sutjesci je ubicirao i istražio istočnu, gornju i donju palaču, te pomoćne zgrade i kapelu vladarskog dvora. Slijedeći primjer prethodnog poglavlja autor je detaljno opisao građevinski materijal, tehniku gradnje i ostatke umjetnosti.

Na oba lokaliteta je dokazao postojanje, vrlo razvijene, gotičke umjetnosti. Za povjesničare je vrlo važno i to što je utvrdio različite funkcije ovih lokaliteta. Bobovac je dobro utvrđeni grad, naravno ima i sve attribute civilnog centra, ali ipak, njegova glavna osobina je geostrateški, vojni i politički značaj. Na drugoj strani, Kraljeva Sutjeska je bez fortifikacija, njen značaj je drugačiji, više politički i administrativni. Prateći svoj uobičajeni način interpretacije i u ovom poglavlju, na kraju, autor iznosi pisane historijske izvore i narodnu tradiciju.

U četvrtom poglavlju se govori o značaju arheoloških istraživanja i kulturi srednjobosanskog područja u srednjem vijeku. Kronološki, kulturu razvijenog srednjeg vijeka u Bosni, podijelio je u dva perioda: prvi je vrijeme uspona (1322-1377 god.), a drugi je vrijeme procvata (1377-1463 god.). Po intezitetu, stilu i regionalnim osobinama razdvojio je dva kultuma kruga, srednjobosanski (središte je Bobovac) i jajački. Primjetio je i naglasio pojavljivanje kulturnog kruga Kosača (dakle, hercegovačkog). Pošto se u ovom radu usmjerio na Srednju Bosnu, tako je u četvrtom poglavlju svoj istraživački rad usmjerio na srednjobosanski kulturni krug.

U petom poglavlju Anđelić opisuje sjedišta bosanskih vladara, govori o zbornom mjestu državnog sabora, rasvjetljava ulogu naselja Mili kod današnjeg Visokog, govori o naselju pod imenom Bosna, te o vladarskim posjedima u pojedinim župama. U ubikaciji ovih posjeda Anđeliću se potkrala i manja greška u nazivima vladarskih domena u župi Lašvi. Radi se o naseljima koja danas nose nazive Kraljevice i Bandol, a ne Kraljice i Banjdo. Međutim, to ni najmanje ne umanjuje značaj autorovog prezentiranja tih činjenica. U ovom, posljednjem, poglavlju Anđelić nas ukratko upoznaje i sa drugim lokacijama na kojima su postojali vladarski dvorovi i mjesta javnog značaja, kao što su mjesta suđenja, okupljanja i boravka vladara.

Djelo Pave Anđelića je između ostalog i dobar pokazatelj da se u naučnim istraživanjima nikako ne smiju zaboraviti narodne tradicije. One su dosta pomogle Anđeliću i njihov značaj je naglašen u cijelom radu. Vješto koristeći pisane historijske izvore, rezultate prethodnih istraživača i narodne tradicije, Anđelić je postigao puni uspjeh.

Što se tiče tehničkih osobina drugog izdanja mogu se primjetiti znatnije izmjene u odnosu na prvo izdanje. Prvo izdanje (1973. god.) ima 271 stranicu, dok novo izdanje ima 329 stranica. Nažalost, u tehničkom smislu novo izdanje je uglavnom slabijeg kvaliteta. Tako, na primjer, u njemu ima previše pogrešnih navoda ispod reprodukcija fotografija i crteža. Neki navodi se ponavljaju ispod različitih ilustracija, ponegdje se radi o inverziji teksta, a česte su i štamparske greške. Bilo bi vrlo teško ovom prilikom pojedinačno nabrojati sve vrste takvih tehničkih grešaka. Neke od tehničkih grešaka prvog izdanja su se potkrale i u drugom (uporediti stranice 64 i 65 novog izdanja sa stranicama 53 i 54 starog izdanja). Razlika u kvalitetu papira je očigledna, starije izdanje je odštampano na dosta kvalitetnijem papiru. Reprodukcije fotografija, karata i crteža je izuzetno loša kod drugog izdanja. Ozbiljniju zamjerku možemo dati i zbog odsustva karata kojima je obogaćeno prvo izdanje. Karte koje je Anđelić napravio za to izdanje su obavezan prateći materijal, posebno kada se radi o ovakvoj vrsti naučnog djela. Novo je i dosta zanimljivo što su se izdavači odlučili promijeniti mjesto za smještaj fusnota i napomena. One se u novom izdanju nalaze na marginama. Poređenjem sa starijim izdanjem ovo izgleda dosta praktičnije i lakše ih je pratiti. U petom poglavlju prvog izdanja autor je posljednjih šest podnaslova posebno izdvojio dajući svakom od njih početak na novoj stranici, dok u novom izdanju to nije slučaj. Osim toga, tekst prvog je štampan u kolumnama, a drugog u jednoredu.

Na kraju, uz ponovnu konstataciju da je djelo Pave Anđelića jedno od najznačajnijih djela bosanskohercegovačke historiografije i da je svojim prvim publiciranjem preraslo običnu knjigu i postalo stalno potrebnim priručnikom za istraživače bosanskog srednjovjekovlja, ipak se teško oteti dojmu o teškom položaju historijske nauke u Bosni i Hercegovini danas. Novo izdanje knjige "Bobovac i Kraljeva Sutjeska, stolna mjesta bosanskih vladara u XIV i XV stoljeću" je dobar način da se autoru oda dužno poštovanje koje je svojim radom i zaslužio, to je i dobar znak ozbiljnosti izdavačke kuće Sarajevo Publishing, koja se odlučila ponovo pokrenuti ediciju "Biblioteka kulturno nasljeđe", međutim sve češći reprinti starijih izdanja nisu dobar pokazatelj trenutnog stanja u našoj nauci, bolje rečeno odnosa prema novijim istraživačkim dostignućima. Reprintiranjem starijih izdanja se kod čitatelja može steći dojam da se u današnjoj bosanskohercegovačkoj historiografiji ne dešava ništa novo. Neka historiografska djela vjerovatno nikada neće biti prevaziđena, ali ona ne smiju ugrožavati publiciranje rezultata najnovijih istraživanja. ■

Amir Kliko